

Вовк Світлана Олександрівна
Бадер Антон Васильович

Багатофакторний вплив війни на українське суспільство та громадян України: системний аналіз політичних, соціальних, психологічних і економічних складових¹

УДК 323.2:316.485.26
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-4.4>

Вовк Світлана Олександрівна
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
та правознавства
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Івана Банка, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0001-6818-4107

Бадер Антон Васильович
доктор політичних наук, професор,
директор
Навчально-наукового інституту історії,
міжнародних відносин
і соціально-політичних наук
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Івана Банка, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-3670-5753

Російсько-українська війна, що розпочалася в 2014 р. з анексії Криму та переросла у повномасштабне вторгнення в 2022 р., стала одним із найбільших викликів для України за останні десятиліття. Військові дії вплинули на всі сфери життя українського суспільства, змінивши політичні, соціальні, економічні та психологічні умови буття. У статті проаналізовано комплексний вплив війни на національну ідентичність, соціальні зв'язки, економічні процеси та психологічний стан громадян.

Політична мобілізація, викликана війною, сприяла зміцненню державних інституцій, підвищенню національної свідомості та інтеграційним процесам з європейськими структурами. Попри численні виклики, політична система України демонструє адаптаційні механізми, спрямовані на зміцнення обороноздатності та мобілізацію ресурсів. Разом з тим, війна зумовила значні соціальні зміни, включаючи зростання волонтерського руху та консолідацію громадянського суспільства, але й загострила соціальну нерівність і проблему внутрішньо переміщених осіб.

Економічні наслідки війни включають руйнування інфраструктури, втрату виробничих потужностей та скорочення доходів населення. Проте, зменшення залежності від Росії та міжнародна фінансова допомога створюють нові можливості для економічного відновлення, зокрема розвиток оборонної промисловості. Психологічний вплив війни проявляється у значному поширенні посттравматичних стресових розладів серед військових та цивільних, що вимагає розробки комплексних програм реабілітації та підтримки.

Стаття акцентує на важливості вивчення взаємодії політичних, соціальних, економічних і психологічних факторів, що створюють нову суспільну реальність в Україні. Висновки підкреслюють необхідність розробки багатогалузевих стратегій для відновлення та стійкості українського суспільства в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: російсько-українська війна, багатофакторний вплив, системний аналіз впливу; політичні наслідки, соціальні наслідки, економічні наслідки, психологічні наслідки, національна ідентичність.

Вступ. Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. з анексії Криму та набула характеру повномасштабного вторгнення у 2022 р., стала одним із найзначніших викликів для України за останні десятиліття. Військові дії вплинули на всі сфери суспільного життя, торкнулися кожного виміру буття українців і залишили слід у свідомості кожного громадянина.

Дослідження впливу російсько-української війни на українське суспільство та громадян України є однією з найактуальніших проблем сучасної науки, з огляду на глибокі й багатогранні наслідки цієї війни для української держави та її громадян. На сьогодні спектр наукових доробок представлений окремими дослідженнями з позиції певного аспекту, як от політичного, соціального, економічного тощо [1; 3; 4; 6; 7; 10; 12; 13]. Аналіз політичної складової фокусується на питаннях централізації державного управління, зміни довіри до інституцій влади та зміцнення демократичних процесів в умовах збройної агресії. Зміна соціальної структури українського суспільства,

зростання суспільної солідарності, розвиток громадянського суспільства, проблеми соціальної нерівності стали об'єктами соціальних досліджень. Економічні дослідження зосередилися на вивченні наслідків війни для української економіки, включно з руйнуванням інфраструктури, втратою територій та ресурсів, зниженням рівня життя, безробіттям і зменшенням інвестицій. Психологічний дискурс досліджень впливу російсько-української війни окреслив аналіз психічного здоров'я населення, особливо ветеранів, переселенців та жертв бойових дій. Поширеність посттравматичного стресового розладу, депресій та тривожних розладів стало предметом значної уваги як науковців, так і державних установ. Паралельно з цим, відбувається аналіз механізмів стійкості українців перед викликами війни, особливо в умовах постійної інформаційної агресії та дезінформації з боку Росії.

Окремий напрям дослідження представлений розробкою методологічної концепції проблемного поля вивчення впливу [15] та наслідків російсько-

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/0021.

української війни: «... виявлення та системного аналізу множини факторів, які є причинами російсько-української війни та її наслідків; проблеми побудови прогностичних моделей, які б дозволяли отримувати адекватні оцінки ризиків для національної, регіональної та глобальної безпеки в політичній, економічній, соціальній та гуманітарній сферах; проблеми, зумовлені зростаючою динамікою трансформації світового порядку, врахування яких є обов'язковим при оцінюванні вказаних ризиків в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі, що призводить до додаткових методологічних труднощів при побудові тих чи інших прогностичних моделей» [11].

Мета статті – здійснити аналіз складових впливу, які представляють собою комплексну структуру, що складається з політичних, соціальних, економічних і психологічних елементів, які проявляються на індивідуальному та колективному рівні. У взаємодії окреслені елементи утворюють складний багаторівневий контекст, у якому формується нова суспільна реальність, що впливає на національну ідентичність, соціальні зв'язки, індивідуальний стан громадян тощо.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовуватиметься комбінація методологічних підходів, таких як структурно-функціональний, компаративіський і соціокультурний підхід, системний аналіз. Через поєднання цих підходів стаття пропонує комплексне вивчення взаємодії політичних, соціальних, економічних та психологічних факторів, що створюють складну багаторівневу структуру впливу війни на суспільство. Останній підхід дозволяє оцінити не тільки кожен фактор окремо, але й їхню сукупну взаємодію.

Виклад основного матеріалу. Політична ситуація зазнала кардинальних змін у результаті війни, Агресія росії не лише вплинула на зовнішню політику країни, але й суттєво змінили внутрішньополітичні процеси. Передусім, війна активізувала політичну мобілізацію українського суспільства. Від початку конфлікту спостерігалось різке зростання національної свідомості та патріотизму, що стало визначальним чинником у формуванні нових політичних тенденцій. «Війна також зруйнувала один з головних комплексів українського на-роду – комплекс меншовартості, неповноцінності, який був штучно нав'язаний радянською ідеологією. Українці нарешті відчули себе справжньою нацією, зі своєю мовою, культурою, неповторним національним характером, здатною мужньо захищати свою Батьківщину. А такі поняття, як патріотизм і почуття гордості за приналежність до спільноти українських громадян в умовах війни, наповнилися реальним змістом» [3]. Громадяни дедалі більше відчували свою причетність до національної справи, що вилилось у підвищену політичну

активність на рівні як інституцій, так і індивідуальної участі у державотворчих процесах.

Одним із ключових аспектів змін стало зміцнення національної ідентичності та консолідація нації. Українське суспільство стало більш згуртованим перед зовнішніми загрозами, що суттєво змінило внутрішню політичну атмосферу. Консолідація сприяла посиленню довіри до ЗСУ, особливо у контексті оборонних та безпекових викликів. «повномасштабне вторгнення російської федерації як ніколи консолідувало українське суспільство – громадські організації, волонтери, благодійні фонди та звичайні активні громадяни об'єдналися і взялися розв'язувати безліч завдань, щоб підтримати армію та населення... ..визначальну роль, у протистоянні спроб розколоти країну, відіграє українська національна ідея, основна мета якої полягає в забезпеченні консолідації, згуртованості та національній єдності української нації» [10].

Однак адаптація політичної системи до умов війни супроводжувалася численними викликами. Перед державою постала необхідність розробки оперативних механізмів реагування на загрози національній безпеці та збереження суверенітету. Останнє вимагало швидкого прийняття нових законодавчих ініціатив і рішень, спрямованих на підвищення обороноздатності країни, зміцнення політичних і військових союзів та інтеграцію до європейських і міжнародних структур. Євроінтеграція набула ще більшого значення, оскільки підтримка західних партнерів, включаючи військову, фінансову та політичну допомогу, стала критично важливою для збереження стабільності та безпеки в Україні.

Війна дійсно суттєво перебудувала політичний простір України, зокрема вплинула на перерозподіл владних сил, зміну пріоритетів національної політики та посилення державних інституцій, зосереджених на безпеці та обороні. Проте, принципової трансформації в системі управління не відбулося. «Зберіглася основна структура державної влади, включаючи демократичні механізми, які продовжують функціонувати в умовах військового конфлікту. Водночас, зросла роль центрального керівництва, яке бере на себе більшу відповідальність за мобілізацію ресурсів і оперативне ухвалення рішень в екстремальних умовах» [8].

Політичні рішення, прийняті в умовах війни, зокрема мобілізація ресурсів, зміцнення військових структур та інтеграція до європейських інституцій, мають прямий вплив на добробут і права громадян. Мобілізація військових і економічних ресурсів вимагала перерозподілу державного бюджету та реформування систем управління, що спричинило значні соціальні й економічні зміни. Особливо важливими стали рішення, спрямовані на захист прав військовослужбовців, ветеранів і внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Законодавчі зміни, що торкаються цих категорій громадян, стали ключовими у політичному порядку денному. Зокрема, прийнято низку законів, що передбачають соціальну підтримку, реабілітацію та інтеграцію ветеранів війни, а також забезпечення прав і соціальних гарантій для ВПО. Це включає надання житла, соціальних виплат та доступу до медичних послуг. Важливим аспектом є також створення умов для реінтеграції тимчасово окупованих територій та захист прав громадян, які там проживають. Така активна законодавча діяльність є свідченням того, що війна стимулює політичну систему до швидких і масштабних змін, спрямованих на захист національних інтересів та добробуту громадян.

Таким чином, політична ситуація в Україні під впливом війни характеризується значним посиленням національної свідомості, консолідацією суспільства та зміцненням державних інститутів. Війна активізувала політичні процеси і спричинила необхідність адаптації політичної системи до нових викликів, що потребувало злагодженої роботи державних інституцій та ефективної інтеграції до європейських структур.

Одним із найбільш очевидних проявів впливу війни є руйнування інфраструктури в зонах бойових дій, що має прямі та довготривалі наслідки для соціальної стабільності. Руйнування житлових будинків, доріг, шкіл, лікарень та інших об'єктів інфраструктури спричинило значне погіршення якості життя мільйонів українців, позбавивши їх базових умов для існування. Відновлення інфраструктури після війни стане тривалим і дорогим процесом, який вимагатиме значних зусиль від держави та міжнародних партнерів.

Переміщення населення стало однією з наймасштабніших соціальних проблем, викликаних війною. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали новим соціальним явищем для України. За даними різних міжнародних організацій, кількість ВПО в Україні перевищує декілька мільйонів людей, що призвело до серйозного навантаження на соціальні послуги та системи охорони здоров'я в тих регіонах, куди переселилися біженці. Останнє створило додатковий тиск на державні і місцеві бюджети, а також на інфраструктуру соціального забезпечення, яка часто не була готова до таких великих потоків населення.

Зміни в демографічній структурі є ще одним важливим аспектом соціальних наслідків війни. Велика кількість громадян, особливо молодих та працездатних людей, були змушені покинути свої домівки. «...Понад 3,6 мільйона людей не мали іншого вибору, окрім як покинути свої домівки та втекти з країни в пошуках безпеки. Мільйони інших виявляються переміщеними на території України» [4]. Це вплинуло на ринок праці, зменшило кількість робочої сили в деяких регіонах

і підвищило попит на соціальні послуги в інших. Одночасно з цим, смертність серед цивільного населення та військових також змінила демографічну структуру країни, особливо в районах, що постраждали від прямих бойових дій.

Війна також змінила соціальні зв'язки та структуру громадянського суспільства. Нові форми солідарності й підтримки сформувалися на тлі війни. Особливо яскраво це проявилось через діяльність волонтерських організацій та громадських ініціатив. Волонтерський рух став одним із найбільш важливих елементів соціальної структури України в умовах війни. Громадяни об'єднувалися для допомоги армії, підтримки біженців та надання допомоги постраждалим від бойових дій. Роль цих організацій була ключовою у забезпеченні соціальної стабільності та мобілізації суспільства на подолання кризових ситуацій. Волонтери приймають участь у зборі гуманітарної допомоги, медичних засобів, наданні юридичної та психологічної підтримки. «...Волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють мозаїчний збір коштів з різних джерел, здійснюють пошук, замовлення та придбання як в Україні, так і за кордоном певного обладнання, продуктів тощо та працюють як логістичні компанії, які забезпечують завезення, оформлення й транспортування до споживача... ...Волонтерський рух в Україні є проявом нових соціальних рухів постіндустріальних суспільств. Він є мережевим і складається не з членів, а з прихильників... ... Волонтери в Україні є одним з небагатьох проявів реальних демократичних рухів, які мають мозаїчне фінансування «знизу» і спрямовані на виконання соціальних функцій громадянського суспільства» [9].

Високий рівень соціальної відповідальності, продемонстрований українським суспільством, став одним із ключових факторів у збереженні його цілісності та опору зовнішнім загрозам. Ця здатність до самоорганізації у кризових ситуаціях відобразилася в нових формах взаємодії між громадянами, що часто виходять за межі традиційних державних інститутів. Однак цей позитивний ефект не є однозначним і вимагає комплексного підходу до оцінки його довгострокових наслідків.

На фоні підвищеної солідарності також загострилася проблема соціальної нерівності. Війна призвела до того, що багато громадян втратили роботу, джерела доходів та житло. Особливо постраждали ті, хто проживав у зонах активних бойових дій або був змушений евакуюватися. Це поглибило соціальне розшарування та збільшило рівень бідності серед значної частини населення. Доступ до якісних соціальних послуг, освіти та охорони здоров'я також став нерівним, особливо для внутрішньо переміщених осіб і мешканців прифронтових регіонів.

Державні механізми соціального захисту, попри їхню важливу роль, часто виявляються недостатніми для забезпечення всіх потреб постраждалих. Вимушена мобілізація ресурсів на воєнні потреби обмежила можливості держави у сфері соціального забезпечення, що ще більше ускладнило ситуацію для вразливих груп населення. Незважаючи на міжнародну допомогу та зусилля громадянського суспільства, питання соціальної нерівності залишається одним із найбільш актуальних на порядку денному для відбудови українського суспільства після війни.

Таким чином, соціальні наслідки війни в Україні проявляються у багатьох аспектах, охоплюючи руйнування інфраструктури, зміни в демографічній структурі, переміщення населення та формування нових соціальних зв'язків. Внутрішньо переміщені особи стали значним викликом для соціальних систем країни, тоді як волонтерський рух виявив потенціал для самоорганізації суспільства в умовах кризи. Водночас війна призвела до збільшення соціальної нерівності, що вимагає розробки комплексних заходів для подолання цих негативних наслідків.

Психологічні наслідки війни для українців є одними з найбільш глибоких і довготривалих. Війна створює постійні умови стресу та психологічного тиску, що впливає на різні верстви населення незалежно від їхнього соціального статусу чи віку. Одним із найсерйозніших наслідків цього є поширення посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед цивільних та військових. ПТСР є прямим результатом переживання травматичних подій, таких як загроза життю, участь у бойових діях, втрата близьких, вимушена міграція, зруйноване житло та втрата матеріальних цінностей.

Постійний стрес і невизначеність, що супроводжують війну, спричиняють поширення депресивних станів та тривожних розладів серед українців. Страх за своє життя та життя близьких, невпевненість у майбутньому, економічні труднощі та соціальна дезорієнтація призводять до зростання рівня психічних розладів. Особливо вразливими до цього є діти, підлітки та люди похилого віку, а також ті, хто зазнав безпосереднього впливу війни: ті, хто втратив житло, роботу або близьких. «...2024 рік загалом демонструє велику втому суспільства від війни, перенапруження, гіпервисокий стрес, і факт того, що люди перестали розуміти, коли це може скінчитися, призводить до такого зниження оцінки якості життя серед пересічних громадян» [2].

Одним із важливих аспектів психологічних наслідків війни є проблема адаптації військовослужбовців, які повертаються з фронту, до мирного життя. Ветерани бойових дій часто стикаються з труднощами у поверненні до повсякденної соціальної активності через отримані травми, як фізичні, так і психологічні. Війна змінює сприйняття

світу, формує нові, часто складні для інтеграції, поведінкові патерни, що можуть викликати конфлікти у мирному житті. Такі проблеми, як агресія, ізоляція, невміння впоратися з емоціями та спогадами про бойові дії, роблять реінтеграцію ветеранів в цивільне суспільство складним процесом.

Окреслені проблеми обумовлюють необхідність розробки державою спеціальних програм для психологічної реабілітації ветеранів та їх соціальної інтеграції [1]. Успішна реабілітація потребує створення комплексних послуг, включаючи психологічну допомогу, підтримку у пошуку роботи, а також соціальну адаптацію через участь у громадських чи освітніх програмах. Психологічна допомога повинна враховувати індивідуальні потреби ветеранів та бути спрямована на подолання травматичних переживань, зменшення рівня тривожності та агресії, а також на відновлення нормальних соціальних зв'язків.

Війна також змінила світогляд багатьох українців, вплинувши на їхні цінності та сприйняття світу. Поряд із негативними психологічними наслідками, можна виділити і певні позитивні зміни. Важливим є формування нової колективної ідентичності, заснованої на почутті національної гордості, патріотизму та єдності перед лицем зовнішньої агресії. Війна підвищила відчуття відповідальності за долю країни, що сприяє активізації громадянського суспільства та залученню населення до волонтерської діяльності, підтримки армії та постраждалих.

Нова колективна (соціальна) ідентичність «...дуже активно працює як механізм підтвердження значущості самої людини...» [6]. Громадяни дедалі більше ототожнюють себе з ідеєю незалежної та суверенної України, що зміцнює соціальні зв'язки та формує спільне відчуття мети. Окрім того, це стимулює до відбудови країни після завершення конфлікту і підвищує готовність суспільства до взаємодопомоги та активної участі у соціальному і політичному житті.

Незважаючи на глибокі травми, які залишає війна на психологічному стані українців, зростання почуття єдності та національної гордості може відіграти важливу роль у процесі колективного одужання суспільства після війни. Довготривала робота над психологічною реабілітацією, а також заходи, спрямовані на зміцнення громадянської ідентичності та солідарності, стануть ключовими для повернення до нормального життя та відновлення суспільства.

Економічний вплив війни на Україну є багатограним і має значні наслідки як для держави загалом, так і для окремих громадян. Одним із найпомітніших ефектів є руйнування економічної інфраструктури, особливо в східних регіонах країни, де війна знищила промислові об'єкти, транспортні мережі, енергетичні системи та житлові будинки. Це суттєво скоротило виробничі потуж-

ності країни, обмежило економічне зростання і знизило ВВП. Втрата промислових підприємств у регіонах, які традиційно були економічними центрами, таких як Донбас, зумовила значне падіння виробництва в металургійній, вугільній та машинобудівній галузях.

«Важкі економічні втрати від конфлікту та підвищена невизначеність додають викликів, з якими уряди вже зіткнулися через зростання інфляційного тиску та незбалансоване відновлення після пандемії. Зіткнувшись із негативним потрясінням пропозиції, спричиненим високими цінами на сировинні товари, невизначеною тривалістю та масштабу, грошово-кредитна політика повинна продовжувати забезпечувати міцне закріплення інфляційних очікувань та втручатися, якщо необхідно, для забезпечення належного функціонування фінансових ринків» [4].

Війна також порушила традиційні ланцюги поставок та торгівлі, що спричинило економічні втрати і дестабілізацію внутрішнього ринку. Проте на тлі цих негативних змін з'явилися й нові можливості. Міжнародна торгівля України зазнала значних трансформацій через санкції, запроваджені проти росії, а також скорочення торговельних відносин з цією країною. Зменшення залежності від росії стало поштовхом для пошуку нових ринків збуту продукції, а також співробітництва з іншими державами, особливо країнами Європейського Союзу. Євроінтеграційні процеси, які прискорилися в умовах війни, дали можливість Україні розширити свою економічну взаємодію з європейськими ринками.

Одним із важливих джерел економічної підтримки України стала фінансова допомога від західних країн та міжнародних організацій. Західні інвестиції і кредити, а також гуманітарна допомога стали ключовими факторами у стабілізації економіки в умовах війни. Ця допомога дозволила частково компенсувати втрати внаслідок руйнувань та спрямувати ресурси на відновлення інфраструктури і забезпечення нагальних соціальних потреб населення. Однак, попри значну міжнародну підтримку, виклики для української економіки залишаються масштабними, і процес відбудови після війни вимагатиме тривалого часу та значних фінансових ресурсів.

Для окремих громадян війна стала джерелом значних матеріальних втрат. Зокрема, багато людей втратили роботу через руйнування підприємств або вимушену міграцію, що призвело до зниження доходів і підвищення рівня безробіття. Зростання цін на основні товари та послуги, а також висока інфляція додатково погіршили економічне становище населення. За умов економічної нестабільності та невизначеності, багато українців зіткнулися з проблемами збереження своїх заощаджень та доступу до базових послуг. Все це разом

вплинуло на рівень задоволення життя. «Серед широкої аудиторії, 14% респондентів задоволені загальним досвідом життя в Україні, 39% надають нейтральну оцінку, а 48% – незадовільну. Серед широкої аудиторії найкращими є оцінки молодшої (до 25 років) та старшої (від 60 років) аудиторій та мешканців Києва» [2].

Однак, не всі сектори економіки зазнали скорочення або занепаду. Оборонна промисловість, зважаючи на потреби армії та мобілізацію ресурсів на військові цілі, навпаки, зазнала значного розвитку. Виробництво військової техніки, зброї та іншого військового спорядження стало одним із основних пріоритетів державної економічної політики, що сприяло створенню нових робочих місць у цій галузі.

ІТ-сектор також демонструє стабільний розвиток, попри війну. Україна зберегла свої позиції як один із важливих центрів ІТ-послуг у Східній Європі. Багато українських ІТ-компаній продовжують працювати та розвиватися, адаптуючись до нових умов і виконуючи замовлення як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. «Акумуляовані податкові надходження показують зростаючу динаміку ІТ-індустрії Одеської області у 2022 році. Приріст податкових надходжень у 2022 році склав на 18.7% більше, ніж у 2021 і становить 0.992 мільярда гривень. Частка Єдиного податку від ІТ-галузі в загальному обсязі сплати Єдиного податку міста становить 26.5% у 2023, або ж 0.22 мільярда гривень за 1 півріччя 2023» [5]. Гнучкість цієї галузі дозволила їй швидко реагувати на виклики війни та підтримувати економічний розвиток країни навіть у кризових умовах.

Отже, війна в Україні спричинила серйозні економічні виклики, руйнуючи інфраструктуру та скорочуючи виробничий потенціал країни. Водночас, зміни у міжнародній торгівлі, зменшення залежності від Росії, західна фінансова допомога та розвиток окремих секторів, таких як оборонна промисловість та ІТ, сприяють поступовій стабілізації економіки. Втім, економічні втрати для громадян, зокрема зниження доходів, зростання безробіття та інфляція, залишаються важливими проблемами, які потребують комплексного вирішення у процесі відбудови країни.

Взаємодія між політичними, соціальними, психологічними та економічними факторами створює складну динаміку, яка впливає на всі рівні українського суспільства. Політична мобілізація стимулює соціальні зміни, тоді як економічна нестабільність посилює психологічний тиск на громадян. Соціальні процеси, такі як волонтерська діяльність, сприяють згуртуванню суспільства, що, у свою чергу, зміцнює політичну єдність і моральний дух. Водночас, недостатнє реагування на психологічні проблеми може підірвати довіру до державних інституцій та послабити економічний потенціал через погіршення здоров'я громадян.

Висновки. Російсько-українська війна створила багаторівневий комплекс факторів, що потребує глибокого наукового аналізу з метою всебічного розуміння впливу цих факторів на розвиток українського суспільства. Взаємодія політичних, соціальних, психологічних і економічних складових формує нову суспільну реальність, яка суттєво змінює національну ідентичність, структуру соціальних зв'язків і рівень добробуту громадян. У цьому контексті особливої уваги заслуговує вивчення адаптивних механізмів стійкості населення та держави, що виникають як реакція на гібридні загрози і нові виклики. Формування таких механізмів є критично важливим для забезпечення довгострокової безпеки та стабільності країни. Нова реальність вимагає розробки комплексних, багатогалузевих стратегій, які повинні інтегрувати інноваційні підходи до економічного відновлення, політичної модернізації, соціальної реінтеграції та психологічної реабілітації населення. Лише через впровадження системних рішень, орієнтованих на довгострокову перспективу, можна забезпечити стійкість і розвиток українського суспільства в умовах сучасних глобальних викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боженко А. Психологічна реабілітація ветеранів: які державні програми діють в Україні та як ними скористатися [Електронний ресурс]. True UA. Strategic Communication. URL: <https://trueua.info/news/reabilitaciya-veteraniv-yaki-derzhavni-programi-diyut-v-ukraini-ta-yak-nimi-skoristatsiya>.
2. Вплив війни на якість життя в Україні – результати дослідження. URL: <https://np-resilience.com.ua/articles/vplyv-vijny-na-iyakist-zhyttia-v-ukraini-rezultaty-doslidzhennia/>.
3. Добровольська. Г. Вплив війни на політичну культуру українського суспільства. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, 2023 126–128. URL: https://doi.org/10.54929/conf_21_11_2023-09-01.
4. Жила Г. Економічні та соціальні наслідки в Україні, вплив конфлікту на світову економіку. *Економіка та суспільство*, 2023 (47). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-35>.
5. ІТ-галузь в умовах війни: який стан найбільших технопарків України. Lviv IT cluster. URL: <https://itcluster.lviv.ua/it-galuz-v-umovah-vijny-yakuj-stan-najbilshyhtehhabiv-ukrayiny/>
6. Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни? LB.ua. URL: https://lb.ua/culture/2024/03/16/603487_chomu_vazhlyvo_govoriti_pro.html.
7. Мигаль М. Розвиток громадянського суспільства в умовах війни: рекомендації для міжнародних партнерів. URL: <https://iaa.org.ua/articles/civil-society-development-in-times-of-war-recommendations-for-international-partners/>.
8. Політична система України в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень,

матеріали круглого столу, 27.10.2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/politychna-systema-ukrayiny-v-umovah-viynu>.

9. Потапенко В., Двігун А. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstvo_01112022.pdf

10. Сергієнко Т., Куріс Ю. Консолідація українського суспільства в умовах військової агресії російської федерації. *Humanities studies*. 2022. № 11 (88). С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-08>.

11. Ситник Г. Атрибути проблемного поля дослідження наслідків російсько-української війни. Соціально-економічні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 30 листоп. 2023 р.) / за ред. Г. П. Ситника. Київ : навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. С. 6–12. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2082/files/a540b679-f535-47a2-928f-75b6bd38bd08.pdf>.

12. Соціально-економічні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 30 лист. 2023 р.) / за ред. Г. П. Ситника. Київ : навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023, 88 с.

13. Стойко М. Вплив війни на становлення і розвиток соціальної держави. Актуальні проблеми політики. 2024. Вип. 73. С. 89–99. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.13>.

14. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. Н. Є. Головахи, д. соц. Н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf>.

15. Шевель І. Теорії впливу війни на суспільство, рівень соціальної напруженості, зміна масової свідомості та соціальних цінностей під час війни: соціологічний вимір. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 9 (15). Серія «Соціологія». С. 922–935. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6689/6724>.

REFERENCES:

1. Bozhenko, A. (2024). *Psychologichna reabilitatsiia veteraniv: yaki derzhavni prohramy diiut v Ukraini ta yak nymy skorystatsiya* [Psychological rehabilitation of veterans: What government programs are available in Ukraine and how to use them]. True UA. Strategic Communication. Retrieved from <https://trueua.info/news/reabilitaciya-veteraniv-yaki-derzhavni-programi-diyut-v-ukraini-ta-yak-nimi-skoristatsiya> [in Ukrainian].
2. *Vplyv viiny na iyakist zhyttia v Ukraini – rezultaty doslidzhennia* [The impact of the war on the quality of life in Ukraine – research results]. (n.d.). np-resilience.com.ua. Retrieved from <https://np-resilience.com.ua/articles/vplyv-vijny-na-iyakist-zhyttia-v-ukraini-rezultaty-doslidzhennia/> [in Ukrainian].

3. Dobrovolska, H. (2023). Vplyv viiny na politychnu kulturu ukrainskoho suspilstva [The impact of the war on the political culture of Ukrainian society]. *Naukovo-osvitnii innovatsiinyi tsentr suspilnykh transformatsii*, 126–128. https://doi.org/10.54929/conf_21_11_2023-09-01 [in Ukrainian].

4. Zhyly, H. (2023). Ekonomichni ta sotsialni naslidky v Ukraini, vplyv konfliktu na svitovu ekonomiku [Economic and social consequences in Ukraine, the impact of the conflict on the global economy]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-35> [in Ukrainian].

5. IT-haluze v umovakh viiny: yakyj stan naibilshykh tekhnobiv Ukrainy [The IT industry in wartime: The state of Ukraine's largest tech hubs]. (n.d.). *Lviv IT Cluster*. Retrieved from <https://itcluster.lviv.ua/it-galuz-v-umovah-vijny-yakyj-stan-najbilshyh-tehhabiv-ukrayiny/> [in Ukrainian].

6. Kryvda, N. (2024). Chomu vazhlyvo hovoryty pro identychnist v umovakh viiny? [Why is it important to talk about identity during wartime?]. *LB.ua*. Retrieved from https://lb.ua/culture/2024/03/16/603487_chomu_vazhlyvo_govoriti_pro.html [in Ukrainian].

7. Myhal, M. (2023). Rozvytok hromadianskoho suspilstva v umovakh viiny: rekomendatsii dlia mizhnarodnykh partneriv [Development of civil society in times of war: Recommendations for international partners]. Retrieved from <https://iaa.org.ua/articles/civil-society-development-in-times-of-war-recommendations-for-international-partners/> [in Ukrainian].

8. Politychna systema Ukrainy v umovakh viiny [The political system of Ukraine in wartime]. (2022). *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen* [National Institute for Strategic Studies], materials of the round table, 27.10.2022. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/politychna-systema-ukrayiny-v-umovakh-viiny> [in Ukrainian].

9. Potapenko, V., & Dvihun, A. (2022). Analiz ukrainskoho volonterstva na osnovi metodolohii novykh sotsialnykh rukhiv [Analysis of Ukrainian volunteerism based on the methodology of new social movements]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen* [National Institute for Strategic Studies]. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstvo_01112022.pdf [in Ukrainian].

10. Serhiienko, T., & Kuris, Yu. (2022). Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva v umovakh viiskovoi ahresii

rosiiskoi federatsii [Consolidation of Ukrainian society under the conditions of military aggression by the Russian Federation]. *Himanites studies*, 11 (88), 79–87. <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-08> [in Ukrainian].

11. Sytnyk, H. (2023). Atrybuty problemnoho polia doslidzhennia naslidkiv rosiisko-ukrainskoi viiny [Attributes of the problematic field of research on the consequences of the Russo-Ukrainian war]. In H.P. Sytnyk (Ed.), *Sotsialno-ekonomichni naslidky viiny rosiiskoi federatsii proty Ukrainy ta shliakhy yikh podolannia: materialy nauk.-prakt. seminaru* (Kyiv, 30 lystop. 2023 r.) (pp. 6–12). Kyiv: Navch.-nauk. Instytut publ. upr. ta derzh. sluzhby Kyiv. Nats. Un-tu imeni Tarasa Shevchenka. Retrieved from <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2082/files/a540b679-f535-47a2-928f-75b6bd38bd08.pdf> [in Ukrainian].

12. Sotsialno-ekonomichni naslidky viiny rosiiskoi federatsii proty Ukrainy ta shliakhy yikh podolannia: materialy nauk.-prakt. seminaru (Kyiv, 30 lystop. 2023 r.) / za red. H.P. Sytnyka. (2023). Kyiv: Navch.-nauk. instytut publ. upr. ta derzh. sluzhby Kyiv. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka, 88 s. [in Ukrainian].

13. Stoiko, M. (2024). Vplyv viiny na stanovlennia i rozvytok sotsialnoi derzhavy [The impact of the war on the formation and development of the welfare state]. *Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics*, 73, 89–99. <https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.13> [in Ukrainian].

14. Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. 2022: Kollektivna monohrafiia [Ukrainian society in wartime. 2022: Collective monograph] / S. Dembitskyi, O. Zlobina, N. Kostenko et al.; za red. Chlen.-kor. NAN Ukrainy, d. filos. N. Ye. Holovakhy, d. sots. N. S. Makeieva. (2022). Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy, 410 s. Retrieved from <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf> [in Ukrainian].

15. Shevel, I. (2023). Teorii vplyvu viiny na suspilstvo, riven sotsialnoi napruzhenosti, zmina masovoi svdomosti ta sotsialnykh tsinnostei pid chas viiny: sotsiolohichni vymir [Theories of the war's impact on society, the level of social tension, and changes in mass consciousness and social values during war: A sociological dimension]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, 9 (15), Seriya «Sotsiolohiya», 922–935. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6689/6724> [in Ukrainian].

The multifactorial impact of the war on Ukrainian society and citizens of Ukraine: a systematic analysis of political, social, psychological and economic components

Vovk Svitlana Oleksandrivna

Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor at the Department of Political
Science and Law
State Institution "Luhansk Taras
Shevchenko National University"
Ivana Banka str., 3, Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6818-4107

Bader Anton Vasylovych

Doctor of Political Sciences,
Professor, Director
Educational and Scientific Institute
of History, International Relations
and Socio-Political Sciences
State Institution "Luhansk Taras
Shevchenko National University"
Ivana Banka str., 3, Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3670-5753

The Russo-Ukrainian war, which began in 2014 with the annexation of Crimea and escalated into a full-scale invasion in 2022, has become one of the greatest challenges for Ukraine in recent decades. The military conflict has impacted all spheres of Ukrainian society, altering the political, social, economic, and psychological conditions of daily life. This article examines the comprehensive effects of the war on national identity, social ties, economic processes, and the psychological well-being of citizens.

The political mobilization triggered by the war has strengthened state institutions, increased national consciousness, and accelerated integration processes with European structures. Despite numerous challenges, Ukraine's political system has demonstrated adaptive mechanisms aimed at reinforcing defense capabilities and resource mobilization. At the same time, the war has induced significant social changes, including the growth of the volunteer movement and consolidation of civil society, while exacerbating social inequality and the issue of internally displaced persons.

The economic consequences of the war include infrastructure destruction, loss of productive capacity, and a decline in household incomes. However, reduced dependency on Russia and international financial aid are creating new opportunities for economic recovery, particularly in the defense industry and the IT sector. The psychological impact of the war is evident in the widespread prevalence of post-traumatic stress disorder among both military personnel and civilians, necessitating the development of comprehensive rehabilitation and support programs.

This article emphasizes the importance of analyzing the interaction between political, social, economic, and psychological factors that are shaping a new societal reality in Ukraine. The conclusions highlight the urgent need for the development of multi-sectoral strategies to ensure the country's recovery and resilience in the face of global challenges. Moreover, the article underscores the role of international cooperation in addressing the long-term recovery needs of Ukraine and fostering sustainable development within a global context increasingly defined by geopolitical tensions and conflict-driven dynamics.

Key words: russo-Ukrainian war, multifactorial impact, systemic analysis of impact, political consequences, social consequences, economic consequences, psychological consequences, national identity.